

Πώς επέρχεται η οικονομική παρακμή

του Νικολάου Α. Γ. Λιναρδάτου

Μία φορά και έναν καιρό το Ιταλικό τετράγωνο Βενετίας - Μιλάνου - Γένοβας - Φλωρεντίας ήταν μία περιοχή άκμαζουσών οικονομιών και μεγάλης ευημερίας. Ήταν την εποχή εκείνη (14ος-17ος αιώνας) η Ίταλία, η πιο προηγμένη χώρα ολόκληρης της Ευρώπης.

Ειδικώς για τη Φλωρεντία ο διαπρεπής ιστορικός F. Braudel αναφέρει ότι «μια μακροσκελής αναφορά των Πέντε Σοφών (Cinque Savii) τον Ιανουάριο 1607 επισημαίνει ότι το καπιταλιστικό παιχνίδι, όπως θα λέγαμε, βρίσκεται στα χέρια των Φλωρεντινών». Και το χρυσό φιορίνι, το νόμισμα της πόλεως, ήταν το δολλάριο εκείνης της εποχής.

Είναι ένδεικτικό, και γι' αυτό παρατίθεται, έκτενές απόσπασμα από περιγραφή του χρονικογράφου του 14ου αιώνα G. Villani:

«Στη Φλωρεντία τά αγόρια και τά κορίτσια πού διδάσκονταν την ανάγνωση αριθμούσαν περί τις 8 με 10 χιλιάδες, τά παιδιά πού διδάσκονταν τό άβάκιο και τόν άλγόριθμο έφθαναν τά 1.000 με 1.200, ενώ αυτά πού διδάσκονταν γραμματική και λογική, σε 4 μεγάλα σχολεία, τά 550 με 660 (...).

«Τά έργαστήρια της Arte della Lana (συντεχνία των έμπόρων του μαλλιού) ήταν 200 ή και περισσότερα και κατασκεύαζαν 70.000 με 80.000 κομμάτια, ή αξία των οποίων ξεπερνούσε τά 1.200.000 χρυσά φιορίνια. Και πάνω από τό 1/3 του ποσού αυτού παρέμενε στην πόλη για μισθοδοσία των εργατών... Και από αυτήν τή δουλειά ζούσαν πάνω από 30.000 άτομα...

«Οί τράπεζες ήταν περίπου 80 (...). Οί γιατροί και οί χειρουργοί περίπου 60 (...). Υπήρχαν 146 άρτοποιεία (...). Κάθε χρόνο ή πόλη κατανάλωνε περίπου 4.000 βόδια και μοσχάρια (...). Κατά τόν μήνα Ιούλιο 4.000 φορτία πεπονιών μπήκαν από τήν πύλη San Friano».

Στά μέσα του 14ου αιώνα ή Φλωρεντία είχε πληθυσμό 90.000 ατόμων περίπου, από τά όποια 23.000 παιδιά. Άρα μέ βάση τούς αριθμούς των μαθητών, πού αναφέρει ο Villani, άνω του 40% των παιδιών πήγαιναν σχολείο.

Άλλες ένδεικτικές και διασκεδαστικές πληροφορίες για τή ζωή στην τότε Φλωρεντία: Άπό τούς άσχολουμένους στά πλεκτήρια, οί εργατρες άποτελούσαν τό 1627 τό 83%. Άπό τίσ οικογένειες τής πόλεως τό 1551 5% άπασχολούσαν περισσότερους από πέντε υπηρέτες, 18% δύο ως πέντε υπηρέτες, 23% έναν υπηρέτη και 54% δέν είχαν υπηρέτη.

Πρόβλημα πού αντιμετώπιζαν τότε οί Φλωρεντινοί ήταν τό κυκλοφοριακό. Η κυκλοφοριακή συμφόρηση είχε προσλάβει από τόν 14ον αιώνα τέτοιες διαστάσεις ώστε οί άρχές άναγκάστηκαν, όπως φαίνεται και από τούς νόμους του Capitano del Popolo τής περιόδου 1322-25, νά άπαγορεύσουν τά Σάββατα, στο κέντρο τής πόλεως, τήν κυκλοφορία των κάρων πού μετέφεραν ξυλεία.

Τελευταίο μά όχι άσήμαντο, για νά συμπληρώσουμε αυτήν τήν σύντομη περιγραφή τής κοινωνίας τής Φλωρεντίας, πρέπει νά αναφερθεί ότι ή κυβέρνηση τής πόλεως είχε ως βάση τής τίσ πανίσχυρες μεγάλες συντεχνιακές οργανώσεις (Arti maggiori).

Η πιο τρανή πάντως έκφανση τής άκμής τής Φλωρεντίας είναι ή πρωτοφανής και μή υπερβληθείσα έκτοτε άνθηση του πνεύματος και τής τέχνης μέ τούςους και τούςους γίγαντες τής τέχνης και τής έπιστήμης: Λεονάρντο ντά Βίντσι, Μιχαήλ Άγγελος, Δάντης, Γαλιλαίος, Πετράρχης, Βοκκάκιος, Μακαβέλλι, Τζότο, Ντονατέλο, Μπρουνιέλι, Βερόκιος και μοναδικά μνημεία: Duomo και Battistero, Santa Maria del Fiore, Santa Maria Novella, Palazzo Vecchio, τό μέγαρο και ή συλλογή του μουσείου Uffizi, Santa Croce.

Ξάφνου όλα αυτά αλλάζουν μέσα σε λίγα χρόνια από τά μέσα του 17ου αιώνα. Οί Ιταλικές πόλεις, μαζί βέβαια και ή Φλωρεντία, εισέρχονται σε μία φάση ταχέως και δξυτάτου οικονομικού μαρασμού και κοινωνικής παρακμής. Η βιομηχανία φθίνει, τό έμπόριο κάμπτεται, οί τράπεζες κλείνουν, ή ναυτιλία βουλιάζει. Άπό τίσ άρχές ως τό τέλος του 17ου αιώνα ή Φλωρεντία από 130.000 κομμάτια λεπτών ύφασμάτων παράγει μόνο 6.000. Τήν ίδια εποχή Ολλανδοί, Άγγλοι, Γάλλοι πολλαπλασιάζουν τήν παραγωγή και διευρύνουν τίσ εξαγωγές τους σε όλον τόν κόσμο, άκόμη και στην ίδια τήν Ίταλία.

Πώς όμως εξηγείται αυτή ή άλλαγή; Ποιοί ήταν οί λόγοι αυτής τής άνατροπής; Πολλοί. Πρώτα έξωγενείς: Πόλεμοι, έπιδημίες (πανώλης 1630). Κυρίως όμως ήταν ή άδυναμία τής Ιταλικής οικονομίας νά ανταγωνισθεί τίσ Βόρειες χώρες, οί όποίες επεξέτειναν τήν παραγωγή τους εφαρμόζοντας νέες μεθόδους παραγωγής και έμπορίας. Ένώ έξ άλλου άρχίζει νά διαλύεται ή μακροαίωνα Ιταλική παράδοση εργατικότητας και επχειρηματικότητας. Μέ άλλα λόγια τά Ιταλικά προϊόντα δέν ήταν πλέον ανταγωνιστικά στις διεθνείς άγορές.

Ο καθηγητής Carlo M. Cipolla, άθθεντία σε θέματα οικονομικής ιστορίας, υποστηρίζει ότι τρεις είναι οί αίτιες αυτής τής άδυναμίας ανταγωνισμού.

Α. Ο υπερβολικός έλεγχος, πού άσκοπούσαν οί συντεχνίες, έμποδίζοντας τόν τεχνολογικό και όργανωτικό έξσυγχρονισμό.

Β. Η φορολογία ήταν υπερβολικά ύψηλή και λανθασμένα σχεδιασμένη.

Γ. Τό κόστος τής εργασίας ήταν πολύ ύψηλό και, λόγω τής ισχύος των συντεχνιών, τό επίπεδο των πραγματικών μισθών διτηρείτο πολύ ύψηλό συγκρινόμενο μέ αυτό των Βορείων χωρών χωρίς νά άντισταθμίζεται από αύξήσεις τής παραγωγικότητας.

Τά παλιά τά παραμύθια περιείχαν συνήθως κάποιο ήθικό δίδαγμα. Του σημερινού μας παραμυθιού τό δίδαγμα άφίεται νά τό συναγάγει ο άναγνώστης σύμφωνα μέ τήν άντίληψή του περί κοινωνικής ευθυμίας μέσα στο κλίμα γενικευμένης έξάρσεως πολιτικά ύποκινουμένων συνδικαλιστικών-συντεχνιακών κινητοποιήσεων αυτών των ήμερών.

Βιβλιογραφία: Carlo M. Cipolla: «Η Ευρώπη πριν από τή Βιομηχανική Έπανάσταση». Fernand Braudel: «Η Μεσόγειος». Το ίδιο, «Γραμματική των Πολιτισμών».